

Список використаних джерел

1. Варій М.Й. Психологія особистості: навч. посіб. / М.Й Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
2. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / О. Г. Видра. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 112 с.
3. Мамешина О. С. Психологічні умови розвитку екологічної свідомості старшокласників у системі позашкільної освіти: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00. 07 / О. С. Мамешина. – К., 2004. – 29 с.
4. Негруца Н. А. Формування екологічного світогляду студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації аграрного профілю у процесі вивчення економічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. А. Негруца. – К., 2003. – 241 с.
5. Паламарчук О. М. Екологічна свідомість: процес виникнення та динаміка розвитку / О. М. Паламарчук. [Електронний ресурс] – Режим доступу: ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_49.pdf.

References

1. Variy, M.Y. 2008. *Psykhologhiya osobystosti [Psychology of personality]*. Kyiv: Center of Educational Literature.
2. Vydra, O.H. 2011. *Vikova ta pedahohichna psykhologhiya [Age and Pedagogical Psychology]*. Kyiv: Center of Educational Literature.
3. Mameshyna, O. S., 2004. *Psykhologichni umovy rozvytku ekolohichnoyi svidomosti starshoklasnykiv u systemi pozashkil'noyi osvity [Psychological conditions of development of ecological consciousness of senior pupils in the system of extracurricular education]*. Candidate of psychological sciences. Kiev.
4. Nehrutsa, N. A., 2003. *Formuvannya ekolohichnoho svitohlyadu studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv I-II rivniv akredytatsiyi ahrarnoho profilu u protsesi vyvchennya ekonomichnykh dystsyplin [Formation of the ecological worldview of students of higher educational establishments of I-II levels of accreditation of agrarian profile in the process of studying economic disciplines]*. Candidate of pedagogical sciences. Kiev.
5. Palamarchuk, O. M. *Ekolohichna svidomist': protses vynyknennya ta dynamika rozvytku [Ecological consciousness: process of origin and dynamics of development]*. [online] Available at: ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_49.pdf.

Рассмотрено экологическое сознание будущего специалиста как компонент, составляющий часть экологического мировоззрения. Отмечено, что экологическое сознание формируется путем логического переосмысления знаний, превращения их в убеждения, которые обуславливают ценностные ориентации и установки людей, их сознательное, ответственное отношение к природе. После теоретического анализа проблемы эмпирически исследованы особенности процесса формирования экологического сознания личности. Сделано сравнение исследуемых групп «Практическая психология» и «Английская филология» по методике С.Д. Дерябо, В.А. Ясвина «Индекс отношения к своему здоровью». Характерными для филологов есть проявления по познавательной шкале, а для психологов - по практической.

Ключевые слова: студенческая молодежь, экологическое сознание, процесс формирования, экологические ценности.

The ecological consciousness of a future specialist has been considered as a component, an integral part of the ecological world outlook. It has been noted that ecological consciousness is formed by logical rethinking of knowledge, their transformation into convictions, which determine the people's value orientations and mind sets, their conscious, responsible attitude to nature. The peculiar features of the process of the person's ecological consciousness formation, after theoretical analysis of the problem, have been empirically investigated. A comparison test "Index of attitude towards health" suggested by Deryabo S.D, Yasvin V.A. has been conducted in the studied groups of "Practical Psychology" and "English philology". A manifestation according to the cognitive scale is typical for philologists, and according to practical scale – for psychologists. The results of the study showed that according to the method "Naturaphil" the most characteristic are indicators according to the scale "Practical" for students of the group "English philology". Practical scale is aimed at diagnostic procedure of the degree of change in the motivation and orientation of practical activity with natural objects, caused by the attitude towards it, which manifest themselves in readiness and desire for non-pragmatic practical interaction with natural objects. The analysis of the results of the conducted study according to the same method for students of the group "Practical Psychology" showed that they have intrinsic manifestations on the scale "Cognitive". As it has been shown by the research that, there are insignificant differences between the study groups, namely, practical scale is characteristic for philologists, and cognitive – for psychologists.

Key words: student youth, ecological consciousness, formation process, ecological value

УДК 378.011.3-057.87:37.091.33(045)
DOI 10.31339/2413-3329-2018-2(8)-73-75

Брижак Надія Юрївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Мукачівський державний університет, м. Мукачеве,

Островська Надія Дмитрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Відокремлений підрозділ НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», м. Бережани,

Богданюк Олег Дмитрович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького, м. Хмельницький.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто методологічні основи особистісно орієнтованого навчання і їх роль у підготовці фахівців. Розкрито методологічні засади особистісно орієнтованого навчання, що ґрунтуються на методологічних засадах, серед яких детально розглянуто різні підходи. Гносеологічний підхід ґрунтується на теорії пізнання. Комплексний підхід включає інтеграційний, властивості і стани різних систем, взаємозв'язок між дисциплінами. Особистісний підхід базується на включеності суб'єкта в соціальні зв'язки та взаємини. Діяльнісний підхід характеризує здатність до пізнання нового, уміння працювати з віддачею, що закріплюється набуттям практичних умінь і навичок. Праксеологічний підхід ґрунтується на філософській концепції діяльності й має статус програмно-концептуального проекту, відповідає за здатність застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Ключові слова: майбутні фахівці, методологія, методологічні підходи, освітній процес, особистісно орієнтоване навчання, заклади вищої освіти, шляхи підвищення ефективності освітнього процесу.

Постановка проблеми. В освіті України все більше місця займають основи діалектики, зокрема принципи і методологічні підходи. В основі методології освітнього процесу покладено спрямованість на методи наукового пізнання, вивчення закономірностей, аналізу, синтезу, порівняння з прикладів літературних джерел. Важливою є потреба у впровадженні в освітній процес методології, оскільки вона є рушійною силою прогресу. В основу реалізації Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») та інших державних документів покладено гуманізацію освіти, оскільки основною формою відносин стають суб'єкт-суб'єктні, тобто співпрацювати зі студентом як з партнером. Тому все більше уваги приділяється особистісно орієнтованому навчанню, а саме утвердженню людини як найвищої соціальної цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблему особистісно орієнтованого навчання досліджували вітчизняні і закордонні вчені різних наукових напрямів, зокрема: психологи (О. Асмолов, Г. Балл, І. Бех, В. Рибалка, В. Семиченко та ін.), педагоги (О. Бондаревська, О. Пехота, Л. Романишина, О. Савченко, С. Сисоєва, І. Якиманська та ін.).

У багатьох дослідженнях особистісно орієнтоване навчання забезпечується комплексом методологічних підходів, на що наголошується в працях І. Бека, О. Вогульської, О. Пометун, С. Ніколаєвої та інших. Це підтверджує потребу в наукових пошуках з цієї проблеми.

Мета статті: розглянути основні методологічні підходи, які є основою особистісно орієнтованого навчання.

Результати дослідження. У психолого-педагогічній літературі існує досить велика кількість визначень поняття «особистісно орієнтоване навчання», але нам імпонує те, в якому зазначено методологічні підходи до педагогічної діяльності закладу вищої освіти, що дає змогу за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечувати й підтримувати процеси самопізнання та самореалізації особистості студента, розвитку його індивідуальності.

Особистісно орієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість, її самобутність, самоцінність. Це визнання учня (студента) головною фігурою всього освітнього процесу. Визначаючи мету і завдання особистісно орієнтованого навчання, зазначимо, що це процес психолого-педагогічної допомоги людині в становленні її «суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні» [8, с. 38]. Вищевказаний підхід до навчання у закладах вищої освіти має бути спрямований на особистісний потенціал майбутнього фахівця, його професійну самореалізацію, креативність і ініціативність, розвиток у нього здатності адаптуватися в складних соціальних і професійних обставинах.

На думку С. Подмазіна, це врахування гуманістичних цінностей особистості у процесі інтерактивного навчання [6]. Особистісно орієнтовані технології є втіленням гуманістичної філософії, психології та педагогіки. Вона не практикується окремо, а базується на багатьох методологічних підходах [5; 9].

Однак, як зазначає І. Якиманська, у зміст цього поняття вкладається різний смисл. «Одні вбачають у ньому реалізацію індивідуального підходу в навчанні через організацію і подання навчального матеріалу різного рівня складності. Інші пов'язують його з інноваційними процесами в освіті, де використовуються різні форми диференційованого навчання» [11, с. 4-5].

Особистісно орієнтоване навчання спрямоване на вирішення ключових проблем гуманізації вищої освіти: підвищення якості педагогічної освіти; розвитку в студентів стійкого інтересу до самореалізації; формування основ базової культури особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб; забезпечення її мобільності, конкурентоспроможності на ринку праці.

Визначено, що найбільш суттєвими для особистісно орієнтованого навчання є такі підходи: гносеологічний, особистісний, системний, комплексний, інтеграційний, діяльнісний, праксеологічний. Кожний із підходів має власну характеристику і відповідність.

Гносеологічний підхід ґрунтується на теорії пізнання (гносеології), процесі, що зумовлений суспільно-історичною практикою засвоєння і розвитку знань, умінь та навичок. Основою цього є суб'єкт-об'єктні взаємини, які поступово переходять в суб'єкт-суб'єктні, що характеризує особистісно орієнтоване навчання [10].

Системний підхід сприяє систематизації освітнього процесу, що дозволяє його планувати. Оскільки основною метою системного підходу є дослідження об'єкта, вивчення його особистості, він є характерним для особистісно орієнтованого навчання [1]. За баченням Д. Чернилевського характеристикою системного підходу є взаємозалежність системи і середовища, що також позначається на ефективності особистісно орієнтованого навчання. [7].

У нашому дослідженні комплексний підхід спрямований на інтеграцію знань з різних дисциплін і поєднання різних взаємопов'язаних систем, які забезпечують професійну підготовку фахівця. Питанням комплексного підходу займався Б. Анан'єв, який визначав його як цілісний підхід до вивчення людини [2].

Особистісний підхід подано в наукових працях Б. Анан'єва, М. Бахтіна, І. Бека, І. Якиманської та ін. Особистісний підхід, як вказано в енциклопедії освіти, «відображає факт включеності суб'єкта в соціальні зв'язки та взаємини, трактує людину як соціокультурну реальність» [4]. Тобто, це є один із соціальних факторів розвитку особистості, а сама особистість є суб'єктом пізнання й активного перетворення навколишнього середовища. Особливого значення набуває культура особистості – одна з якостей людини, що розвивається в процесі навчання.

Особистісний підхід реалізується декількома напрямками: створення умов для його реалізації (як правило організаційно-особистісні) та навчання майбутніх фахівців за спеціально розробленими моделями. Як показали дослідження, це сприяє формуванню особистісних цінностей. Важлива роль при цьому відводиться такій якості, як індивідуальність. Адже особистість можна розглядати як індивіда, що усвідомлює і реалізує свою індивідуальність у соціальному середовищі. Реалізацію особистісного підходу ми поєднуємо з діялісним.

Діялісний підхід базується на здатності особистості до самопізнання і самореалізації, активності дій до засвоєння знання та набуття вмінь і навичок. Тобто, набуття студентами вмінь і навичок професійної діяльності має індивідуальний характер, притаманний кожній особистості [6].

Важливе значення має **праксеологічний підхід**, оскільки має практичне значення. Він базується на філософській концепції діяльності та стосується організації навчально-пізнавального процесу. Характеризується як заключний етап особистісно орієнтованого навчання. Саме цьому підходу приділяють все більше уваги в освітньому процесі. Це пояснюємо тим, що праксеологічний підхід характеризується ступенем сформованості практичних умінь і навичок майбутньої професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, особистісно орієнтоване навчання, базуючись на методологічних підходах, забезпечує ефективність формування особистості, його підготовку до професійної діяльності. Основною метою такого прогресу є забезпечення розвитку людини і орієнтації в суспільному середовищі. Наші подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення теоретичних і практичних основ принципу автономізації, який стосується особистісно наукового навчання і набуває все більшого поширення за кордоном.

Список використаних джерел

1. Гладкова В. М. Акмеологічні основи формування професіоналізму / В. М. Гладкова, В. А. Парфенюк // Акмеология развития : сб. статей / под общ. ред. С. Д. Пожарского, В. Н. Гладковой. – СПб.: Питер, 2006. – 275 с.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
3. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Наталія Василівна Гузій ; КПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – 577 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 625
5. Карпенко О. В. Застосування особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання іноземних мов / О. В. Карпенко, В. В. Осітров, К. В. Місайлова // Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі: Збірник наукових праць. – Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна, 2009. – Вип.14. – С.101-108.
6. Коберник О. М. Формування гуманістичних цінностей особистості у процесі інтерактивного навчання / О. М. Коберник // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. – Умань : УДПУ ім. П. Тичини, 2007. – Вип. 19. – С. 93–98.
7. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / Д. В. Чернілевський, О. М. Гандзюк, В. І. Захарченко, І. М. Козловська та ін. ; за ред. проф. Д. В. Чернілевського. – К. : Вид-во ун-ту «Україна», 2008. – 478 с.
8. Основні технології : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
9. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: Монографія. / О. М. Пехота, А. М. Старева. – Миколаїв: Вид-во «Ліон», 2005. – 272 с.
10. Щедровицький Г. П. Философия. Наука. Методология / Г. П. Щедровицкий – М. : Школа культ. политики, 1997. – 656 с.
11. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская – М., 1996. – 226 с.

References

1. Anan'ev, B. H. 2001. *O problemakh sovremennoho chelovekoznan'ya* [About the problems of modern human studies]. St. Petersburg: Peter.
2. Hladkova, V. M. and Parfenyuk, V. A., 2006. Akmeologichni osnovy formuvannya profesionalizmu [Acmeological bases of formation of professionalism]. In: S. D. Pozharsky, V. N. Hladkova eds., *Acmeology of development*. St. Petersburg: Peter.
3. Huziy, N. V., 2007. *Kategoriya profesionalizmu v teorii i praktitsi pidhotovky maybutn'oho pedahoha* [Category of professionalism in the theory and practice of preparing a future teacher]. Doctor of Pedagogical Sciences. KPU named M.P. Dragomanov.
4. Kremen', V. H. ed., 2008. *Entsyklopediya osvity* [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom Inter.
5. Kobernyk, O. M., 2007. Formuvannya humanistichnykh tsinnostey osobystosti u protsesi interaktyvnoho navchannya [Formation of humanistic values of personality in the process of interactive learning]. *Psychological-pedagogical problems of rural school*, 19, pp. 93–98.
6. Korobchenko, A.A. 2005. Problemy osobystisno-orientovanoho navchannya u vyshchikh navchal'nykh zakladakh [Problems of Person-Oriented Education in Higher Educational Institutions]. *Collection of scientific works of the Berdyansk State Pedagogical University. Series "Pedagogical Sciences"*, 4, 210 p.
7. Chernilev's'kyi, D. V., Handzyuk, O. M., Zakharchenko, V. I., and Kozlov's'ka, I. M.; Chernilev's'kyi D. V. ed., 2008. *Metodolohiya naukovoï diyal'nosti* [Methodology of scientific activity]. Kyiv: Publishing house un-tu «Ukraine».
8. Pyekhota, O. M., Kiktenko, A. Z. and Lyubars'ka, O. M. 2002. *Osnovni tekhnolohiyi* [Basic Technology]. Kiev: A.S.K.
9. Shchedrovits'kyi, H. P. 1997. *Fylosofyya. Nauka. Metodolohyya* [Philosophy. Science. Methodology]. Moscow: School of cult. politics.

В статье рассмотрены методологические основы личностно ориентированного обучения и их роль в подготовке специалистов. Раскрыты методологические основы личностно ориентированного обучения основанные на методологических принципах, среди которых подробно рассмотрены методологические подходы. Гносеологический подход основывается на теории познания. Комплексный подход включает интеграционный, свойства и состояния различных систем, взаимосвязь между дисциплинами. Личностный подход базируется на включенности субъекта в социальные связи и отношения. Деятельностный подход характеризует способность к познанию нового, умение работать с отдачей, что закрепляется приобретением практических умений и навыков. Праксеологический подход основывается на философской концепции деятельности и имеет статус программно-концептуального проекта, отвечает за способность применять полученные теоретические знания на практике.

Ключевые слова: будущие специалисты, методология, методологические подходы, образовательный процесс, личностно ориентированное обучение, высшие учебные заведения, пути повышения эффективности образовательного процесса.

The article deals with the methodological foundations of personally-oriented learning and their role in the specialists training. Meaning of the personality-oriented education is determined. As personally-oriented technologies are the embodiment of humanistic philosophy, psychology and pedagogy, an analysis of methodological approaches based on the principle of humanism, which is the basis of the education system development, reveals the methodological foundations of personally-oriented learning and is based on methodological principles, among which the methodological approaches are considered in detail to the educational process was conducted. The following approaches are considered in the article: gnoseological, complex, integrative, personal, active and praxeological. The gnoseological approach is based on the theory of knowledge, which is conditioned by the socio-historical practice of knowledge, skills and abilities acquirement and development. The complex approach involves integrational one, the properties and states of different systems and relationship between disciplines. The personal approach is based on the inclusion of the subject in social relationships and relationships. Much attention is paid to individuality, as a unique combination of natural features and the ones acquired in the process of life, that affect its further livelihoods. The activity approach characterizes the abilities to learn new, to work with dedication, which is fixed by the acquisition of practical skills and acquirements. The praxeological approach is based on the philosophical concept of activity, has the status of a program-conceptual project and is responsible for the ability to apply the acquired theoretical knowledge in practice.

Key words: future specialists, methodology, methodological approaches, educational process, personally-oriented learning, institutions of higher education, ways to increase the efficiency of the educational process.